

Universitätsbibliothek Paderborn

Reverendissimi Ac Illustrissimi D.D. Antonii Godeau Episcopi Venciensis Viri Celeberrimi Theologia Moralis

Ex Purissimis Sacrae Scripturae, Patrum Ac Conciliorum Fontibus Derivata,
Notis Theologicis Illustrata, Duasque In Partes Divisa

Complectens Tractatus I. De Fontibus Doctrinae moralis. II. De praecipuis
ejusdem Fundamentis. III. De Peccatis. IV. De Legibus. V. De summario
dilectionis Praecepto. VI. De primo decalogi Praecepto. VII. De secundi
decalogi Praecepto

Godeau, Antoine

Augustae Vindelicorum, 1774

Sectio II. De Lege humana.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53562)

prohibet, illicitum, adhuc tamen validum; *irritans* simul nullum, & invalidum reddit. Lex *favorabilis* favorem continet, similesque ad casus, licet non expressos, ex præsumpta Legislatoris intentione extenditur: *odiosa* ob gravamen, quod plerisque adfert, ad casus similes extendi nequit: *Provincialis* integram provinciam, aut Regnum; *municipalis* unam civitatem, vel Dynastiam stringit: *Localis* subditos solum intra proprium territorium afficit; *personalis* eosdem extra patriam ad quasvis terras comitatur.

SECTIO II.

DE LEGĒ HUMANA.

CAPUT I.

Iusta humanæ Legis determinatur materia.

Principi tantum a peccatis mundo ordinariam Leges ferendi potestatem Wicleffus permisit. Nullus (inquiēbat) est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali. Hunc secutus est Joannes Hus contendens: Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus. Quam utramque propositionem Constantiense Concilium Sessione octava damnavit; & quidem iuste. Tributa Cæsari

fari utut ethnico Principi solvenda Christus
 dæis injunxit (Matth. 22.) & Divus Paulus Præ-
 cipibus etiam discipulis non solum propter iram
 sed & propter conscientiam obtemperandum edo-
 docuit (Rom. 13. Tit. 3.) Veri igitur Catho-
 ci in Regibus, Ecclesiæque Prælati (puta in Pa-
 pa, & Conciliis Generalibus respectu totius Ec-
 clesiæ, & Episcopis respectu suarum Diocesium)
 Legislativam potestatem agnoscunt, quam tam-
 æquis conditionibus circumscriptam esse voluit
 Conditions istas sanctus Isidorus recenset. *Leges*
autem (ait Lib. V. Originum Cap. 28.) Leges
honestæ, justæ, possibilis, secundum naturam,
secundum patricæ consuetudinem, loco, tempore,
conveniens, necessaria, utilis, manifesta, ne quæ
per obscuritatem in captione contineat, nullo
dato commodo, sed pro communi utilitate circum-
scripta. Et subdit, id solum aptam Leg-
materiam esse, quod ratione constat, quod Re-
gioni congruit, quod disciplinæ convenit, quod
saluti proficit. Hinc Concilium Toletanum VIII.
Can. 10. statuit ut Reges nulla vi, aut factio-
Scripturarum, vel definitionum qualiumcumque
contractus a subditis exigant, neque sint pro-
stantes proprii jura commodi, sed consulentes Pa-
triciæ, ac Genti. Et Sanctus Leo ad Leonem
Imperatorem scribens, Debes (inquit Epist. 75)
incunctanter advertere regiam potestatem tibi non
solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesi-
præsidium esse collatum, ut ausus nefarios com-
primendo & quæ bene sunt statuta defendas, &
veram pacem his, quæ sunt turbata, restituat.

Actiones itaque de se indifferentes, ex circumstantiis, quæ eis superveniunt, bonæ, & communitati utiles effectæ propria Legis humanæ materia sunt. Frumenta ad alienas ditiones transvehere quid indifferens, imo civili sæpius commercio utile est; at dum segetum inopia annonæ defectum, famisque plagam incolis minatur, fructuum retentio utilis, evectio nociva provinciæ evadit; unde hanc statuta Lege prohibere, illam præcipere Princeps potest.

Non raro, quæ jam Legè naturali erant præcepta vel prohibita, adhuc Legislatores humani stricta legè præcipiunt, aut prohibent; novam tamen obligationem non inducunt, sed antiquam, ex naturali Lege ortam noviter insnuant, gravesque contra transgressores pœnas decernunt; quæ, licet temporales, male moratos magis quam æternæ in officio continent; quia mala gravissima, quo remotiora apparent, eo minus improvidos terrent. Suspendium, rotas, enses, aliaque pro malefactoribus taxata mortis genera sublata sige, & nil nisi homicidiorum, rapinarum, injuriarumque Tragœdiam in orbe conspicias.

Divinæ quoque Leges occasionem novas condendi Leges Ecclesiæ præbuerunt. Peccata, post baptismum commissa, ex Christi præcepto fideles confiteri tenentur, ac pœnitentia delere. Saluberrimo hoc remedio primus Christianorum fervor intra unius anni spatium sæpius utebatur; atque laici diebus Dominicis, & Festis inter
Missa-

Missarum solemnia sacram synaxim sumebant
subnascens dein tepor utrumque neglexit. Ec-
clesia eidem limites positura universalem de
nova confessione, & communione Legem promul-
gavit, quæ proin secundum suam substantiam
divina, secundum temporis determinationem Le-
ecclesiastica atque adeo mixta est.

Possintne actus *mere interni*, id est cum ex-
terno quodam actu non connexi Lege humana
saltem ecclesiastica præcipi? multi dubitant. Qua-
estio hæc parvæ admodum utilitatis est, nec mu-
ta discussione eget. Mea quippe opinione de
ejusmodi actibus Legem ferre ad unicum, quæ
corda & renes scrutatur, Deum spectat. U-
quid enim homo Legem ferat; cujus adimple-
tionem urgere, cujusve transgressionem scire
& punire perpetuo nequeat? Sic autem circa
actus, de quibus loquimur, res se habet; hi igi-
tur nunquam congrua Legis humanæ materia
erunt.

Actus proin mere internos Deo relinque-
mus. Ecclesiasticæ jurisdictioni sufficit actus
Virtutum externos præcipere, qui vel ex sua na-
tura, vel naturali, vel divina Lege cum quibus-
dam internis nexum habent. Unde quantumvis
Ecclesia per se non possit præcipere dolorem in-
ternum, potest tamen præcipere dolorosam con-
fessionem; quia sacramentali confessioni, quam
præcipit, internus dolor ex divina institutione
est annexus. Item potest attentam Breviarum re-
citationem exigere; quia vera orationis natura
sua

sine omni interna mentis attentione aliunde non subsistit. Simile iudicium ferendum est de casu, quo homines religiosi ad actus Meditationis, Recollectionis &c. mere internos libera, ac solemnī professione se ultro obstringunt (a).

CAPUT II.

Vera humanæ legis ostenditur obligatio.

Legibus humanis in foro solum externo, non interno subditos ligari, nostri temporis hæretici docent. Quibus Tridentinum Concilium (Sess. 7 cap. 8.) anathema dixit. Christi Domini, & Apostolorum doctrinam, quam præcedenti capite adduximus, sacra Synodus vindicavit,

(a) Clemens XI. in Bulla *Vineam Domini* omnes ad assensum *internum* obligatos declarat, obligatione videlicet, quæ, postquam Ecclesia est locuta, ex lege non jam humana, sed divina fluit. Idem Pontifex ecclesiasticis pœnis eos subicit, qui *aliter senserint, prædicaverint, docuerint*, nempe in complexo, ita, ut suam exterius manifestarint errorem. Denique Innocentius XI. istam Michaelis Molinos damnavit propositionem: *Risu digna est doctrina quædam nova in Ecclesia Dei, animam quoad interna gubernari debere per Episcopos, quia Ecclesia non iudicat de occultis*; non quia potestatem circa *mere interna* Molinos Ecclesiæ abjudicavit; sed quia *omnia interna*, cum externis utcumque connexa Ecclesiæ gubernio, & jurisdictioni subtrahenda esse voluit. Id quod nec Auctor, nec ullus hujusce sententiæ Patronus tuetur.

Gedens Theol. Mor. Pars I.

U

cavit, utpote qui obedientiam & subjectionem non mere ut pœnam evitent, sed ne conscientiam lædant, Christianis inculcarunt. Legislative potestatem Princeps cum ecclesiasticus, tum politicus a Deo habet. *Non enim est potestas nisi a Deo* (inquit Apostolus Rom. 13.). *Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem accipiunt.* Quomodo autem damnationem sibi acquirerent; si libera legum transgressio culpa vacaret? Filius, qui paternis præceptis non obedit, contra sanam rationem peccat, & conscientiam conspurcat; & subditos, legum humanarum transgressores, ob omni immunes non pronunciemus (a)?

Orthodoxis itaque in principiis justas Principum leges nœdum acceptare (b); sed & easdem agere populus sub peccato tenetur. *Sicut lex justa a Prudentibus, non a plebeis est discernenda; hi enim quamvis legem, quam sibi ostendunt*

(a) Innocentius XI. hanc num. 52. damnavit propositionem: *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali seposito scandalo, si absit contemptus.* Alexander VII. hanc num. 25. proscripsit: *Præceptum jejunium Ecclesie, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta; quia non vult se subjicere præcepto.* Si autem pro foro interno humana legem non obligaret, secluso scandalo, & contemptu seposito nemo umquam contra eam peccaret.

(b) Huc spectat Propositio ab Alexandro VII. confirmata: *Populus non peccat, etiamsi absque justâ causa non recipiat legem a Principe promulgatam.* Est inter damnatas 28va.

rosam credunt, veluti injustam traducunt, ac diris devoent. Quodsi discretivum Sapientum iudicium desit, iustitiæ præsumptio pro Principe stabit, ejusque legi obtemperandum erit.

Nec tamen eadem & æqualis legum, quas homo condit, censenda est obligatio. Legis materia, ac Legislatoris intentio rite pensandæ sunt. Si materia sit gravis, simulque Princeps, quantum potest, obligare intendat, lex ab eo una gravem obligationem parit. Materiam gravitatis ex re præcepta vel prohibita, non nude sumpta, sed ad finem proximum, aliasque circumstantias comparata cognoscitur. Legislatoris vero intentio ex rigore verborum, ex gravi adjecta pœna; & in dubio ex consuetudine, ac iudicio Prudentum innotescit. Sic excubias relinquere de se quid leve; attamen ex fine Ducis prohibentis, & funestis sequelis delictum grave est, supremo mortis supplicio obnoxium. Quodsi materia levis sit, vel gravis quidem; sed ad eam sub levi culpa, aut sola pœna obligare Superior intendat, levis culpæ, aut solius pœnæ reus evadit, qui secluso contemptu eiusmodi legem transilit; prout in variis religiosorum Ordinum Statutis patet.

Sunt leges, quæ in præsumptione fundantur. Præsumptio hæc vel de aliquo facto, vel facti periculo esse potest. Lex facti præsumptioni innixa non obligat, si factum numquam extitit; quia tunc tota legis ratio cessat. Econtra lex, quæ in præsumptione periculi fundatur, semper obligat; quia periculum, ceu legis fundamentum,

tum, communiter adesse solet, utut hic & nunquam
 respectu alicujus privati per accidens abesse
 Hinc mulier, occulto impedimento laborans
 viro, cui legitime conjuncta præsumitur, con-
 bitare jussa, Judici parere nec debet, nec po-
 test; quia Judicis decisio in falsa facti, videlicet
 legitimi matrimonii, præsumptione fundetur.
 Econtra a lege primi mariti soluta cum
 alio, liberrime consentiente &c. contrahere
 clandestine nequit; quia lex, quæ clandestina
 matrimonia vetat non propter absurda actu se-
 cuta, fuit lata; sed propter eorum periculum,
 quod ab hisce matrimoniis vix umquam, aut
 non nisi per accidens abest.

Lex humana cum certo fortunæ, famæ, et
 vitæ periculo, alioque gravi incommodo non ob-
 ligat. David dira fame excruciatum Propositionem
 panes, laicis interdictos, comedit, suisque
 distribuit. Machabæi necessitate compulsi Sab-
 bato pugnarunt, quin veluti legis transgressores
 increpati fuerint, aut puniti. Si legis divinæ
 obligatio ex Legislatoris voluntate ad casus ar-
 duos se non extendit, id multo minus de lege
 humana est asserendum. Quodsi tamen humanæ
 legis transgressio in Dei, aut Superioris contem-
 ptum; ecclesiasticæ, aut regię potestatis despe-
 ctum cederet, potius mors, vel aliud grave
 malum foret sustinendum, quam violanda lex;
 quia publica legislatorum Auctoritas cujuscum-
 que privati hominis vitæ præponderat. Idem
 dicendum, si ex legis humanæ transgressione
 Ecclesiæ vel Patriæ ingens damnum immineret.
 Potius

Potius itaque mortem pati miles tenetur, quam irruente hoste stationem relinquere; potius famæ, vel bonorum jacturam subire, quam in Ecclesiæ contemptum diem Festum profanare (a).

Sed quid; si quis non possit legi satisfacere ex toto, possit autem ex parte? Juxta communem tenetur ad partem, si hæc notabilis, rei que præceptæ divisibilis materia sit. Unde qui non potest abstinere a carnibus, adhuc abstinere a secunda refectioe tenetur. Qui non valet recitare totum Breviarium, valet autem horas minores, easdem dicere tenetur, quia impotentia ceu causa excusans ultra se non extendit. Recentioribus Casuistis hæc sententia non arridet; eoquod major pars ad se minorem trahat, suumque principale accessorium sequatur. Axiomata ista non reptobamus; ea tamen
de

(a) Eadem lex, quæ ad actum quemdam obligat, ad removenda quoque obstacula, actum illum impediencia, subditos obstringit. Duplicis generis impedimenta dantur. Quædam in se mala sunt: alia in se indifferentia, vel omnino honesta. Illa semper sunt vitanda; non item hæc, si eorum amotio magnum damnum homini privato causaret. Hinc tempore, quo audiendæ Missæ præceptum urget, ab inebriante potu est abstinendum; potest tamen commercii causa in profesto, & festo die per hæreticorum terras, ubi nec abstinentiæ, nec Missæ præceptis satisfiet, iter institui; quia leges humanæ sicut ad ipsum actum ponendum, ita & ad actus impedimenta cum gravi damno removenda ex præsumpta Legislatorum voluntate non obligant.

de partibus necessario connexis, vel minimis
quæ Prætor non curat, accipienda esse affirmamus (a).

CAPUT III.

*Genuinus leges adimplendi præscribitur
modus.*

Modus, quo leges humanæ sunt adimplende
ille ipse est, qui actum humanum efficit.
Quisquis actum præceptum cum cognitione
& voluntarierate ponit, legi satisfacit; licet ex-
pressam satisfaciendi intentionem non habeat.
Unde si quis, de præcepto Ecclesiæ nihil cogi-
tans, attentus Missæ interesset, suæ obligationi
satisfaceret. Imo si post Sacrum, cui peculiaris
devotione adstitit, de die festo admoneretur,
aliud audire non teneretur; quia priore devoti-
onæ præsentia ecclesiasticæ legi factum est satis. Sed
quid; si actu illo satisfacere quis nollit? Juste
multos satisfaceret. Si tamen neque per hunc
quem rite ponit, neque per alium quemcumque
que actum adimplere legem vellet, hac refrac-
taria voluntate non tam in legem humanam,
quam naturalem & divinam, quæ legum con-
temptum prohibet, graviter delinqueret. Alii
fat multi, & docti contrarium tenent, utque
huma-

(a) Contrarium tamquam nimis laxum, & falsum
Innocentius XI. damnavit, dum 2da Martii Anno
1679. hanc numero 54tam confixit proposi-
tionem: *Qui non potest recitare Matutinum, &
Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tra-*
netur; quia major pars trahit ad se minorem.

humanae legi satisfiat, intentionem saltem interpretativam (qualis in casu non adest) requiri docent. Hisce & nos (præterquam si de scrupulorum intentione sit sermo) libenter subscribimus. Si enim qui alteri aureum debet, postquam intentione liberali, ac titulo donationis aureum tradidit, adhuc alium titulo debiti exolvere tenetur; potiore jure ab eo, qui contraria intentione actum præceptum ponit, de quo alius exigi actus potest (a).

Nec

(a) Hanc quæstionem vanis, ac frivolis P. Concina adnumerat, eamque extra Casum scrupulorum verbis ludere &c. existimat. Nam (inquit Tom. 6. lib. 1. Diss. 5. de leg. hum. cap. 9. num. VI.) quis ratione utens præfatos hos duos actus eliciet? Quis tam stultus, ut velit peccatum committere, dum actum virtutis exercet? Nam qui constituit, se nolle hac auditione Missæ, hac recitatione Officii implere præceptum, vel deliberat aliam audire Missam, aliud recitare Officium; vel definit, se reapse nolle toto illo die adimplere præceptum, licet deliberate rem præceptam ponat. Ego in primo casu non modo permitterem, & obligatum declararem (nisi aliqua obfaret scrupuli circumstantia) ad audiendum aliud Sacrum, aliudque recitandum Officium; sed in pœnam sui otiosi actus tertiam Missam audiendam, tertium Officium recitandum (ut ita dicam) imponerem. In secundo casu hominem rejicerem ut dementem, tamquam qui vellet peccare, ut peccaret. Nam rem præceptam attente, & diligenter exequitur urgente præcepto; & præceptum implere recusat? Delirium hoc mihi apparet. Sed, inquis, si re ipsa similis reperiretur stultus; quid sententiæ

Nec tamen, ut humanæ legis adimpletio virtutis motivo, aut caritatis habitu fiat, necessarium est. Motivum siquidem virtutis in intellectu & voluntatis actu consistit: qui soli Deo reservatur, uti jam supra ostendimus. Nihilominus qui secluso virtutis motivo, omnique interna mentis attentione neglecta leges adimplere præprimis Ecclesiasticas solent, in legem naturalem vel divinam, quæ sancta sanctè ac digne peragi jubet, ut plerumque impingunt. Quamobrem explodenda est, ac detestanda Cameruelis opinio, qui docet, attentionem in divini Officii recitatione non esse de præcepto. Addit autem de se ipso loquens: *Et nihilominus nullo crucior scrupulo, nullo dubio angor, quam prudenter suppono, me ad actionem internam non teneri. Ego me ne venialiter quidem peccaturum in hac materia certo scio, & ita certo, ut possim jurare (num. 442.).* Si sic orando Deus non illudatur, quoniam umquam modo illudetur? Absolunde proponendo confutatur satis tam absurda opinio.

Ut legi pœnali, qua pœnali, fiat satis, ante Judicis sententiam pœnam in se ipso exequi nemo ullus tenetur, si pœnæ executio actum quemdam positivum exigat; quia hujusmodi actu pœnali quis semetipsum infamaret, quod plerumque sanæ rationi adversatur. Attamen pœna mere *privativa*, nimirum inhabilitas a Jure

ferres in ipsum? Ad aliam audiendam Missam, ad aliud recitandum Officium obligarem, ut peccati pœnam lueret. Ita Ille.

Jure in transgressores statuta, quæ actus cujusdam omissionem e. g. *fructuum non fruitionem* præcipit, ante Judicis decisionem subiri debet; quia ultimatæ legum clausulæ: *Ipsa facto: Ipsa jure* &c. id clare significant. Profecto si Judex privata pænæ executionem mandandi potestate pollet; cur simili potestate Jus commune careat, jam non apparet. Hinc si quis legem violat, cujus transgressioni mutilatio, aut honorum publicatio est adnexa, antequam condemnetur, a subeunda pænâ liber manet: Econtra si Canonicus non profitetur, non residet &c. fructuum emolumento, priusquam Judex pronunciet, ipso facto privatur.

Possintne actu unico plura præcepta adimpleri, ex legis tenore, ac Legislatoris fine speciali est desumendum. Nisi probata ex consuetudine ac Timoratorum sensu pro unico actu interpretatio fieri in dubio possit, per plures distinctos actus distinctis præceptis occurrendum erit. Sic per unicum jejunium præcepto quadragesimali, quatuor temporum, & Vigiliæ satisfacimus; non item per unicum Missæ auditionem Ecclesiæ, & Confessarii præcepto. Similiter uno, eodemque tempore per plures actus pluribus diversis præceptis satisfieri potest, si actus unus compatitur alterum, & utriusque simul salva stet conditio. Unde sub Missa præcepta Breviarium recitare (a), non item confessionem paschalem lon-

(a) Vix ego consulerem absque peculiari necessitate, ut quis eodem tempore & Missam die festo audiret, &

longiorem peragere licet; quia debita ad utrumque actum attentio in primo, non secundo casu salvatur.

Plures nonnumquam leges concurrunt, quae simul observari non possunt: cedere igitur legi inferiori, prevalere superior debet. Si leges invicem comparentur, lex naturalis positiva divina humanae, negativa affirmativa erit praefata ferenda. Unde servitium agroti impendendum Missae auditioni est praehabendum; potius fidei praecipio, quam Principis mandato obtemperandum. Quodsi plures leges *eiusdem ordinis* puta plures naturales, plures divinae, vel affirmativae &c. concurrant, illa, quae ad nobiliorem virtutem tendit, quaeve magis saluti necessaria videtur, praeter altera est adimplenda. Secus quod facit, divinae Sapientiae ordinem invertit, nisi invincibili ignorantia excusetur, graviter peccat (a). Hinc Parochus, qui ad suam vitam conservandam, & ad ovium suarum salutem promovendam lege naturali stringitur, postea tempore oviscularum curam vitae suae securitatem

Et horas canonicas persolveret. Contrariam sententiam, utpote communem, non improbo. tam severa aeternitas qui tributa Deo debita sunt, nescio, quo animo divitias Misericordiae divinae copiosas sperare valeant. P. Concina Tom. VI. lib. I. Diff. 5. cap. 10. num. III.

(a) Regulas utiles in legum concursu observandas tradit D. Amort in sua Theologia Morali Tom. I. Tract. 2. de legibus. §. 9. Q. 13.

preponere debet, & Parochianus in rebus ecclesiasticis Pastori magis, quam loci Præfecto obedire tenerur (a).

CAPUT IV.

Legum humanarum Subjectum proponitur.

Omnes rationis usum habentes naturæ legibus subijci, nullus nisi atheus negat. Divinis quo-

(a) Ut lex humana actu obliget, sufficiens ejusdem promulgatio præcedat, necessum est. Sine leges pontificiæ solam Romæ, anve in singulis, in quibus obligent, Provinciis promulgandæ? Scholastici disceptant. Communior, ac verior Sententia legum, quæ Jus novum constituunt, promulgationem in singulis Diocæsesibus faciendam esse propugnat. Id enim clare in Jure civili (Novell. 66.) pro legibus imperatoris statuitur, eademque prorsus ratio de legibus papalibus tenet. Absque hac enim promulgatione nec *authentica*, nec *uniformis* legum notitia ad subditos perveniret, sicque amplius consultationi, aliisque absurdis ad Christianam Rempublicam pateret aditus; quem tamen ut perpetuo præcluderet, Christus suos Apostolos, aliosque Evangelii Præcones universum in mundum misit. Apostoli Decreta, Ierosolymis concepta, ad eos, qui Antiochiæ, Syriæ, & Ciliciæ erant per Judam & Sylam direxerunt. Zephirinus Papa suum de Mæchis pœnitentibus ad pacem recipiendis Decretum in omnes Christiani Orbis partes distrahi voluit. Eundem morem Innocentius III. circa Canonem *Omnis utriusque sexus* de Communionem paschali, & Pius IV. circa Sacri Tridentini Concilii Decreta observarunt. Sed de his latius Canonistæ.

quoque legibus positivis singulos, quibus hæc in
notuerunt, quique juxta ætatem earum capaces
sunt, stricte obligari contra Sectarios Catholicos
docent. Unde legis dumtaxat humanæ ambitum
metiri, ac subditos videre præfenti capite con-
bimur.

Pueri rationis usum adepti iis legibus, quæ
eorum conditioni, ac ætati sunt accomodate
subjiciuntur. Hinc septennis puer confiten-
non communicare: a carnibus, non a secundæ
refectione abstinere tenetur; quia priori obliga-
tioni explendæ tenuior ætas sufficit, pro poste-
riore ætas maturior, fortiorque corporis habitus
requiritur (a).

Adulti, qui ratione utuntur, Superioris ec-
clesiastici æque, ac politici legibus subduntur,
ita, ut absoluta solummodo amentia, aut invo-
luntaria ebrietas transgressionem excuset. Pec-
cant proin, qui deliberata ebrietate impediri
prævisam obligationem non exsolvent; neque
culpa illi vacant, qui ob specialem stupiditatem
amentibus vulgo æquiparati Ecclesiæ præcepta
scire, & adimplere negligunt; cum tamen ad
varias

(a) Infantes ante rationis usum legibus in actu
primo solum subduntur; adeoque actu contra eas
peccare non possunt. Nihilominus eos ad iram,
libidinem, aut blasphemiam excitare non licet;
quia actus, utut materialiter solum malos, studiose
procurare, inhonestum est; talis enim excitans
ad actus intrinsece malos hisce passionibus, aut
etiam amentibus, veluti instrumentis utitur, &
quod deterius est, ad tales eos affuefacit, quod
certo iniquum est.

varias nugas addiscendas impigri, fatisque capaces sint. Horum socordiam confundere Parochus debet, nec prius acquiescere, donec nobiliora christiani hominis officia suam juxta capacitatem didicerint.

Hæretici quoque postquam per januam Baptismi quodammodo Ecclesiam sunt ingressi communibus ejusdem legibus subjacent. Opposita ratio de infidelibus, & catechumenis tenet. Unde Calvinianus homo, qui die venio carnes comedit (nisi forte materialis hæreticus sit), contra ecclesiasticam legem peccat; Judæus, qui eadem agit, a tali peccato immunis manet.

Utrum viatores, vagi, & peregrini (a) particularibus locorum, per quos transeunt, vel ubi morantur, legibus teneantur, non eadem omnium est sententia. Nos affirmativam amplectimur. Viatores enim & peregrini, e loco proprio egressi a patriis legibus toto, quo absumt, tempore liberantur, unde quo minus localiter

(a) *Vagus* dicitur, qui nullibi domicilium fixum habet: *Viator*, qui extra territorium ubi domicilium habet, per aliquem locum transit. *Peregrinus* qui extra suum domicilium alicubi moratur cum animo redeundi. *Advena* qui extra suam patriam domicilium fixit. Non de hoc, sed de illis in textu sermo est. Porro *domicilium* ille figit, qui perpetuo in aliquo loco persistendi animum gerit: *Quasi domicilium* erigit, qui per majorem anni partem in quodam loco commorandi intentionem habet. De his plura Jurisconsulti.

calibus statutis subiecti fiant, nihil obstat (a). Si solus e patria egressus eos quoad tempus municipali lege absoluit; ut quid solus in alieno territorium ingressus pro tempore subsistentem legum, quæ ibi vigent, obligationem non adiret? Viator privilegiis, ac commodis localibus fruatur; qui autem commodum sentit, etiam onus sentiat, oportet. Legislatores locales formam suarum legum observantiam intendunt, scandala, ac turbationes, quantum possunt, suis arcere subditis cupiunt. Ast id nunquam efficient, nisi vagos & viatores pro notabili tempore, quo sua in ditione morantur, suis legibus subiectos reddant. Hæc in vagos &c. potestatem ceu appendix illius, quam in proprios subditos habent, ipsis a Deo concessa videntur; quia sine illa sæpe languesceret. *Cum Romam venisset* (scribit sanctus Ambrosius apud S. Augustinum *Epist. 118.*) *jejuno sabbato: cum hic sum non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non esse scandalo, nec quemquam tibi.* Et sanctus Augustinus: Quisquis eis (rebus) utitur, ut ritas consuetudinis bonorum, inter quos versatur excedat, flagitiosus est (*lib. 3. de Doctr. Christi cap. 12.*). Quare, qui in loco, ubi Festum, vel jejunium de præcepto incidit, toto mane convalescat.

(a) Rationabilis solum ac sincera absentia a legibus patriis eximit, ea nempe, quæ commercii, vel negotii causa contingit. Unde qui unice ut festum locale vel jejunium evitet, patriam patriam sper desereret, legibus subiectus maneret; quod fraus & dolus patrocinari iniquis non debet.

farur, Missam audire, in prandio a carnibus abstinere tenetur, quia talis mora Prudentum iudicio legis observantiæ proportionata est, atque sufficiens.

Legibus civilibus, quæ communem ac tranquillam gubernationem concernunt, etiam Clerici parere tenentur. Huc illa collimant, quæ sanctus Paulus suo Tito suggessit: *Admone illos Principibus, & Potestatibus subditos esse, dicitur obedire (cap. 3.).* Et illud divi Petri: *Subiecti estote Regi quasi præcellenti, & Ducibus tanquam ab eo missis (Epi. 1. cap. 1.).* Et Christus ipse, quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddenda esse respondit. Unde eadem rerum præterea, easdemque contractuum formas, quas cives alii observant, etiam clerici observare obligantur. Quia eorum circa hæc exemptio magnam deordinationum farraginem induceret. Clerici muneris sublimitate Laicos præcedunt: unde ut virtutis ac obedientiæ exemplo iisdem præluceant, dignum & justum est. Porro Ecclesiasticos a quibusdam civium oneribus, puta a communibus gabelis, & tributis &c. sacri Canones excipiunt. Canones autem isti nædum Episcoporum suffragio, sed & Principum annutu sunt firmati, suumque in æquitate naturali fundamentum habent. Profecto si Principum Ministri, quia Reipublicæ se totos impendunt, a communibus oneribus eximuntur; simile privilegium Viris ecclesiasticis, qui pro omnium animabus laborant, non nisi inepte a quibusdam abjudicatur.

Sed

Sed quid? Ipsine Legislatores legibus a se vel prædecessore latis stringuntur? Eos saltem directive stringi cum sancto Thoma Theologo docent. Principis enim transgressio apud subditos scandalum causat, eosque sæpe ad damnabilem legis contemptum provocat; quem sicut et officio impedire, ita & legibus suis morem gerere Superior tenetur. *Princeps* (inquit sanctus Thomas 1. 2. Quæst. 96. art. 5. ad 3.) dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam legis, nullus enim proprie cogitur a se ipso; lex autem non habet vim coactivam, nisi ex Principis potestate. Sic igitur Princeps dicitur esse solutus a lege, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat. Sed quantum ad vim directive Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur (extra de Constitut. cap. cum omnes): Quod quisque juris in alterum statuit, ipse eodem jure uti debet. Et Sapientis dicitur auctoritas (Caton. in Rudiment.): Patere legem quam ipse tuleris. Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, *Et non faciunt, Et qui aliis onera gravia imponunt, Et ipsi nec digito volunt ea movere* (Matth. 23.). Quodsi tamen quædam leges sua ex materia populi solum conditioni, non Principis dignitati congruant, legum conditor nec secundum vim directive istis obstringetur.

SECTIO III.

DE

MODIS, QUIBUS HUMANA RE-
STRINGITUR VEL TOLLITUR
LEX.

CAPUT I.

*Lex obscura a quo, & quomodo sit inter-
pretanda?*

Legis verba obscura sæpe sunt, quæ proin-
simplici, ac prout vocant, *verbali* interpre-
tatione sunt explananda: nonnumquam verba
clara quidem sunt, ne tamen in sensu rigoroso,
ac universali hic & nunc accipiantur, de benigna
legislatoris intentione præsumitur. Hic le-
gis interpretandi modus *Epyikia* dicitur, ac
communiter a legistis describitur, quod sit æqua
interpretatio mentis, quam legislator actu qui-
dem non habuit; habuisset tamen si præsentis
circumstantias prævidisset.

Interpretatio legum *authentica* præprimis ad
illum, qui eas tulit, vel ejus successorem spe-
ctat, eandemque ac ipsa lex in judiciis vim
habet. Dum legislator tacet, consuetudo,
tamquam optima legum interpret, est attenden-
da. Interpretatio a consuetudine petita *usualis*
occupatur. Quæ consuetudo legum interpre-
tationi serviat, postea dicemus. Non raro, cum
Godau Theol. Mor. Pars I. X nec